

Uvod u hrvatski za Ruse

Petar Vuković

(A. P. Багдасаров, *Хорватский язык: Краткий грамматический справочник*, Москва, 2006.)

U Moskvi je 2006. izišao Hrvatski jezik: Kratki gramatički priručnik plodnoga ruskoga slavista Artura Rafaeloviča Bagdasarova, koji već dulje redovito piše radove o hrvatskom jeziku. Ne samo za područje inojezičnoga hrvatskoga, nego za cijelo hrvatsko jezikoslovlje to je velik trenutak. Ovaj priručnik ruskoga kroatista donosi rječnik jezikoslovnoga nazivlja, čime ruskoj stručnoj javnosti pokazuje koliko je hrvatska jezična zajednica iskoráčila iz unitarističkih lingvističkih koncepcija. Time, a i time što slijedi uobičajene pristupe hrvatskih gramatičara posebno u rječotvorju i skladnji, zapravo na mala vrata u veliku Rusiju uvodi kroatistiku kao posebnu filologiju s vlastitim tradicijama.

Knjiga *Hrvatski jezik: Kratki gramatički priručnik* A. R. Bagdasarova prvi je udžbenik hrvatskoga koji je napisan i objavljen u Rusiji. Pojavljivanje sličnih izdanja u inozemstvu uvijek je zanimljivo i našoj stručnoj javnosti. U ovom slučaju to vrijedi dvostruko — knjiga o kojoj je riječ u svojoj sredini, naime, u stanovitu smislu pliva protiv struje jer ruski slavistički krugovi hrvatskoj jezičnoj samostalnosti i danas pristupaju s nepovjerenjem. Priručnik sadržava temeljna pravopisna, fonetska i gramatička pravila kojima je nužno ovladati na početnom stupnju poznavanja hrvatskoga jezika. Nakon njegova proučavanja — kako se ističe u predgovoru — korisnik bi trebao biti sposoban razumjeti jednostavne hrvatske tekstove te ostvariti osnovne komunikacijske ciljeve tijekom svojega poslovnoga ili turističkoga putovanja u Hrvatsku. Taj opis može zavarati jer nas, naviknute na tzv. praktične jezične priručnike za turiste, navodi da očekujemo publikaciju koju većim dijelom zapremaju prijevodi u svakodnevnoj komunikaciji navodno korisnih rečenica. Bagdasarovljev je priručnik, međutim, zamišljen posve drukčije.

Temelji se na sustavnu pristupu koji će lakše od prosječnoga korisnika pratiti upravo jezikoslovci. U posebnim poglavljima raspravlja se tako o slovomisu, pravopisu i razgodcima, zvukoslovlju i glasoblikoslovlju, oblikoslovlju, rječotvorju te skladnji (Bagdasarov se koristi upravo tim nazivima), pri čemu je namjera ukratko, ali zato pregledno i cjelovito, prikazati svako od tih područja u suvremenom hrvatskom standardnom jeziku. Iznose se osnovni podatci o hrvatskom jeziku, njegovim narječjima te pismima kojima se bilježio u svojoj povijesti. Opisuje se gajica i navode se neka pravopisna pravila po kojima se hrvatski razlikuje od ruskoga (npr. pisanje etnonima i etnika velikim početnim slovom). Vrlo se sustavno obrađuju glasovne promjene, a preglednije nego u većini hrvatskih gramatika sklonidba imenskih riječi, s navođenjem svih plodnih i velikoga broja neplodnih paradigma. Donose se potpuni prikazi komparacije pridjeva te sprezanja, a kao i opis sklonidbe, dopunjeni su navođenjem najvažnijih glasovnih promjena koje ih prate te često rabljenih iznimaka. Neke su formulacije u Bagdasarovljevu gramatičkom opisu (npr. funkcionalni opis pridjevske kategorije određenosti i prošlih glagolskih vremena) pritom toliko jezgrovite i lucidne da bi im i neki hrvatski gramatičari mogli pozavidjeti. Napokon, nakon poglavlja posvećenih tvorbi riječi i sintaksi, priručnik završava dvojezičnim hrvatsko-ruskim rječnikom jezikoslovnoga nazivlja s oko 1000 natuknica, u koji su uvršteni i međunarodni i domaći hrvatski nazivi, uključujući i novotvorenice koje se dosad nisu probile u opću uporabu.

S obzirom na takvu sustavnost, pri listanju ovoga priručnika u oko osobito upada autorova odluka da odustane od navođenja obličnih dvojstava, kojima hrvatski jezični priručnici inače obiluju, a da pritom u pravilu ne navode stilsku i funkcionalnu specifičnost pojedinih od konkurentnih oblika. Tako se npr. u sklonidbi određenih pridjeva u genitivu i dativu navode samo oblici s navescima (*dobroga, dobromu*), a u lokativu samo oblik bez naveska (*o dobrom*); posvojni pridjevi sklanjaju se samo kao neodređeni (*N Markov, G Markova, D Markovu. . .*); a uz brojeve *dva, tri, četiri* ne navodi se da ih iza prijedloga nije nužno sklanjati. Ti i neki drugi primjeri pokazuju Bagdasarovljevu namjeru da opiše onaj sloj hrvatskoga koji bi se, ako bismo se poslužili nazivom uobičajenim u anglosaskim zemljama, mogao nazvati “dobrom uporabom” — sloj koji u našim jezičnim priručnicima nije uvijek jasno istaknut, ali se zato njeguje u lektorskim službama uglednih nakladničkih i medijskih kuća kao najvjerniji hrvatskim jezičnim tradicijama. Od takva pristupa odudara donekle samo opis tradicionalnoga novoštokavskoga četveronaglasnoga sustava s nenaglašenom duljinom, koji uzornim govornicima hrvatskoga više u pravilu nije neupitan model, te nekoliko drugih pojedinosti koje u priručniku ovakva opsega i nisu mogle biti detaljnije obrađene, kao G mn. imenica ženskoga roda s nastavcima *-(a)Ka, -a, -i*; pravila sročnosti u primjerima *Propalice su došle* nasuprot *Kolege su došli* i

sl. Neki Bagdasarovljevi odabiri među dubletama više nego “dobru uporabu” odražavaju, međutim, njegovo svrstavanje uz jednu od strana u hrvatskim jezikoslovnim polemikama (npr. *brježuljak*, *podatci*, ali i navođenje dvoglasa *ie* u fonemskom sustavu), ali i tu dosljedno bira onaj oblik koji je — u kontekstu središnjega južnoslavenskoga jezičnoga dijasistema — obilježeno hrvatski.

Kad se sve navedeno uzme u obzir, čini se da ovaj priručnik i nije toliko odraz potreba ruskih turista i poslovnih ljudi koji se pripremaju na put u Hrvatsku koliko autorove želje da hrvatski jezik i njegove specifičnosti nenapadno predstavi ruskoj — u prvom redu stručnoj — javnosti, koja, zbog intelektualne inercije ili tradicionalnih simpatija, preferira široko na zapad ispruženu serbistiku. Na taj zaključak upućuje osobito znakovito rječnik jezikoslovnoga nazivlja, od kojega prosječan korisnik ne može imati bogzna kakve koristi, ali filologa zato može bolje nego ijedan drugi dio hrvatskoga jezika upoznati s time koliko je hrvatska jezična zajednica iskoračila iz unitarističkih lingvističkih koncepcija. Ako se tomu doda da Bagdasarov u jezičnom opisu, posebice u poglavljima posvećenima rječotvorju i skladnji, u znatnoj mjeri slijedi uobičajene pristupe hrvatskih gramatičara, jasno je da ovaj priručnik zapravo na mala vrata u veliku Rusiju uvodi ne samo hrvatski jezik nego i kroatistiku kao posebnu filologiju s vlastitim tradicijama. U tome mu možemo samo poželjeti sreću.